

Paweł Pindera, Agata Pindera

Postawa społeczna wobec osób niepełnosprawnych

Nauczyciel i Szkoła 3-4 (20-21), 53-57

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Paweł Pindera, Agata Pindera

Postawa społeczna wobec osób niepełnosprawnych

Rozwój cywilizacji przyczynia się do wzrostu liczby osób niepełnosprawnych. Nękające ludzkość choroby i katastrofy powiększają grono tych osób, wśród których wiele jest osób młodych, do 30 roku życia. Dlatego właśnie zaczęto dostrzegać problem niepełnosprawności.¹

Pojęcie niepełnosprawności jest charakteryzowane z różnych punktów widzenia, jednym z nich jest ograniczona sprawność fizyczna i bezradność życiowa.

Według tego kryterium niepełnosprawność to „... choroba lub kalectwo powodujące ograniczone sprawności fizycznego i społecznego funkcjonowania, łączy się z bezradnością w codziennym życiu i skazuje człowieka nie tylko na uzależnienie od innych - brak pomocy zagraża także jego istnieniu.

Niepełna sprawność może wystąpić w czynnościach związanych z samoobsługą prowadzenia gospodarstwa domowego oraz wymagających wychodzenia z domu.”²

Aktywność i rozwój osoby niepełnosprawnej jest zdeterminowana stopniem ograniczenia sprawności fizycznej, tj. wraz ze wzrostem bezradności maleje aktywność i rozwój w różnych zakresach.

Niepełnosprawność z punktu widzenia biologicznego jest to „fizyczne lub psychiczne upośledzenie, które jest wynikiem procesu zazwyczaj przebiegającego w kilku fazach: uszkodzenie zdrowia i ograniczenie sprawności człowieka - czasowe lub trwałe np. fizyczne i psychiczne uzależnienie społeczne.”³

Definiując pojęcie niepełnosprawności bierze się pod uwagę rodzaje niepełnosprawności. Według A. Hulka są to:

- odchylenia od normy w rozwoju intelektualnym,
- fragmentaryczne deficyty i zaburzenia w rozwoju np. percepcji wzrokowej, słuchowej, sprawności motorycznej,

¹ G. Dryżałowska: Postawy społeczne młodzieży niesłyszącej. Warszawa 1990; K. Pospiszył: Psychologiczna analiza wadliwych postaw młodzieży, Warszawa 1973; S. Kowalski: Wybrane psychospołeczne problemy niepełnosprawności i rehabilitacji [W:] H. Sęk (red.): Społeczna psychologia kliniczna, Warszawa 1991

² Z. Butrym: Niepełnosprawny i jego rodzina, „Polityka Społeczna” 1989, nr 3

³ H. Larkowa: Człowiek niepełnosprawny, Warszawa 1987, s. 13

- zły stan zdrowia,
- dzieci przewlekłe chore,
- uszkodzenia narządu ruchu i inne wady fizyczne,
- upośledzenia umysłowe w stopniu lekkim i głębokim.⁴

Osoby niepełnosprawne często odczuwają uciążliwości związane ze swoim kalectwem, zwłaszcza w sytuacjach, w których muszą radzić sobie same.

Wszelkie przeszkody, które napotyka osoba niepełnosprawna nazywamy barierami,⁵ które możemy podzielić na:

- architektoniczne,
- komunikacyjne,
- społeczne.

I. Doroszevska stwierdza, że „... w ciągłej walce jednostki z nieprzekraczalnymi barierami występuje prędzej czy później niebezpieczeństwo zniekształcenia różnych normalnych form aktywności psychicznej”.⁶

Niepełnosprawność może być czynnikiem obniżającym trwale lub częściowo chęć życia, optymizm, nadzieje na przyszłość. Może doprowadzić do załamania psychicznych, prób samobójczych.

W zależności od relacji występujących między niepełnosprawnymi a problemami życiowymi określonych ludzi, różnie będzie się przedstawiać ich znaczenie w płaszczyźnie psychologicznej.⁷

Sytuację jednostki niepełnosprawnej stwarzają psychologiczne skutki istniejącej niepełnosprawności, odchylenie od przyjętej normy fizycznej i umysłowej.

Skutki niepełnosprawności zależą od wielu czynników. Szczególne znaczenie dla jednostki i jej rozwoju ma jej doświadczenie oraz stosunek do tego, co ją spotyka. Zachowanie niepełnosprawnych w sytuacjach trudnych zależy od przebiegu rehabilitacji ale również od życiowych osiągnięć np. osiągnięć w nauce. Tak jak każdego człowieka tak i osobę niepełnosprawną mogą spotkać sytuacje trudne spowodowane przyczynami innymi niż sama niepełnosprawność. Są to sytuacje utrudnienia, przeciążenia, deprywacji, zagrożenia i sytuacje konfliktowe.⁸

Często spotykanymi psychologicznymi skutkami niepełnej sprawności są obniżone poczucie własnej wartości oraz samooceny. Psychologiczne skutki niepełnosprawności wiążą się ze skutkami społecznymi. Niepełna sprawność może wpływać na przejawy życia społecznego, może je naruszać lub niekiedy wykluczać. Jednostka odczuwa swą niepełnosprawność różnie, w zależności od tego, jakie

⁴ A. Hulek: Rewalidacja dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w rodzinie, Warszawa 1984, s. 13

⁵ A. Hulek: Rehabilitacja osób niepełnosprawnych w Polsce i zagranicą, Warszawa 1981

⁶ I. Doroszevska: Pedagogika specjalna, Warszawa 1981, s. 16

⁷ T. Tomaszewski: Człowiek i otoczenie [W:] T. Tomaszewski (red.): Psychologia, Warszawa 1975

⁸ H. Larkowa: Człowiek..., s. 32-35

miejsce w przyjętym systemie wartości zajmowało to co zostało utracone wskutek choroby lub kalectwa, a także od tego jak odbierają ją inni ludzie.

Społeczne zachowanie się osób niepełnosprawnych jest warunkiem przystosowania się do zwykłego życia. Każdy rodzaj niepełnosprawności jest przyczyną swoistych trudności i wywiera wpływ na różne strony życia społecznego.⁹

Na zachowanie jednostek niepełnosprawnych w silniejszym stopniu wpływa świadomość i doświadczenie społecznych skutków niepełnosprawności tj. negatywnych postaw innych ludzi lub oczekiwanie przejawów tych negatywnych postaw i związany z tym lęk, unikanie ludzi, agresywność aniżeli samo upośledzenie funkcji organizmu. Każda zmiana sytuacji, zwłaszcza znaczna, jak np. w związku z utratą sprawności wymaga pewnego procesu przystosowania. Przystosowanie jednostki niepełnosprawnej w społeczeństwie umożliwia rehabilitacja.¹⁰

Niepełnosprawni mają identyczne potrzeby jak osoby o pełnej sprawności, są jednak ograniczeni w dążeniu do ich realizacji. W związku z tym oczekują od społeczeństwa pomocy i wsparcia, które to najczęściej otrzymują od rodziny najlepiej rozumiejącej ich potrzeby. Należy podkreślić znaczenie pozytywnej postawy rodziców wobec swych niepełnosprawnych dzieci. Rodziców dzieci niepełnosprawnych powinny charakteryzować następujące postawy: akceptacja dziecka, współdziałanie z nim, dawanie mu właściwej dla jego wieku swobody, uznawanie jego praw. Powinni też posiadać ważną umiejętność cieszenia się z najdrobniejszych nawet osiągnięć. Taka postawa rodziców powoduje, że dziecko czuje się docenione, lubiane, rozprasza wątpliwości dotyczące własnej wartości czuje się również bezpieczne. „Pozytywne nastawienie rodziców do dziecka niepełnosprawnego korzystnie wpływa także na kształtowanie się pozytywnego stosunku rodzeństwa do takiego dziecka”.¹¹

Osoby niepełnosprawne są często niesprawiedliwie oceniane na podstawie uogólnień i stereotypów powszechnych w społeczeństwie, z góry są uznawane za osoby słabsze, a często również za opryskliwe i trudne we współżyciu. Takie opinie powodują, że siły witalne i mechanizmy obronne osoby niepełnosprawnej słabną, wywołują też uczucie bierności a nawet rezygnacji.¹²

Negatywne postawy można też obserwować u rodziców dzieci niepełnosprawnych, którzy często oddają swoje dzieci do zakładów pod wpływem nieprzyjemnych zachowań ze strony otoczenia.¹³

⁹ A. Hulek: Teoria i praktyka rehabilitacji inwalidów, Warszawa 1969

¹⁰ Tamże

¹¹ M. Ziemska: Postawy rodzicielskie, Warszawa 1973, s. 60

¹² E. Minczakiewicz: Postawy społeczne uczniów szkół podstawowych wobec niepełnosprawnych rówieśników, „Kultura i Edukacja” 1993, nr 3/5, s. 116-120

¹³ J. Kruk-Lasocka: Rodzina i dziecko upośledzone umysłowo, Wrocław 1991, s. 93

„Konsekwencją negatywnych postaw jest utrudnianie niepełnosprawnym podjęcia pracy. Zazwyczaj są zatrudniani na mało atrakcyjnych stanowiskach, gorzej płatnych, nie wymagających kwalifikacji...”¹⁴ Praca, którą otrzymują niepełnosprawni najczęściej nie jest przystosowana do osób niepełnosprawnych. Najczęściej praca nie odpowiada ich aspiracjom.

Badania dotyczące postaw wobec osób niepełnosprawnych przeprowadzono na terenie województwa śląskiego, obejmując 120 osób wybranych losowo osób pracujących i bezrobotnych.

Badanym respondentom zadano pytanie dotyczące określenia osób niepełnosprawnych. Okazuje się, że za niepełnosprawnych, badani uważają: inwalidów (55,2% wypowiedzi), niewidomych (29,1%), głuchych (29,1%), upośledzonych umysłowo (29%).

Większość badanych respondentów (67,5%) nie miało kontaktów z osobami niepełnosprawnymi. Ci którzy mieli kontakt z osobami niepełnosprawnymi stwierdzili, że mają taką osobę w rodzinie (17,5%), u znajomych (11,5%), wśród sąsiadów (9,3% wypowiedzi badanych). Również większość badanych (85% wypowiedzi) uważa, że częstszy kontakt z osobami niepełnosprawnymi ma wpływ na pozytywną postawę wobec tych osób.

Badani wypowiedzieli się na temat udziału osób niepełnosprawnych w życiu społecznym. 18,5% badanych stwierdziło, że osoby niepełnosprawne mogą uczestniczyć w życiu społecznym, zależy to od upośledzenia, 15,4% wypowiedziało się, że osoby te mogą uczestniczyć jeżeli same zechcą. 8% badanych uważa, że osoby niepełnosprawne nie powinny uczestniczyć w życiu społecznym.

Badani respondenci wypowiedzieli się również co do uczestnictwa osób niepełnosprawnych w kulturze. Wyniki badań przedstawiają się następująco: 45,3% stwierdza, że osoby niepełnosprawne mogą uczestniczyć we wszystkich rodzajach kultury (m.in. w muzyce, malarstwie), 12,6% uważa, że mogą uczestniczyć w malarstwie, 7,5% - w muzyce.

Uogólniając można stwierdzić, że poziom wiedzy o osobach niepełnosprawnych jest niewystarczający, jest ogólny, powierzchowny. Postawy wobec osób niepełnosprawnych są zróżnicowane. Można zaobserwować postawy pozytywne i negatywne. Postawy obojętne i negatywne mogą być skutkiem braku wiedzy i doświadczenia w kontaktach z osobami niepełnosprawnymi.

Ważnym czynnikiem wpływającym na pozytywną postawę wobec osób niepełnosprawnych powinno być wpajanie dzieciom od najmłodszych lat szacunku i tolerancji dla innych osób.

Osoby niepełnosprawne powinny mieć zapewnione odpowiednie warunki do samodzielnego życia, do uczestnictwa w życiu społecznym.

¹⁴ H. Larkowa: Człowiek..., s. 308

Bibliografia:

- Barłóg K.: Wartości integracji dzieci zdrowych oraz niepełnosprawnych w warunkach edukacji masowej „Kwartalnik Edukacyjny” 1999, nr 3
- Butrym Z.: Niepełnosprawny i jego rodzina „Polityka Społeczna” 1989, nr 3
- Doroszewska I.: Pedagogika specjalna. Warszawa 1981
- Hulek A.: Paradygmaty i przeobrażenia edukacji specjalnej [W:] W świetle dorobku A. Hulka. Warszawa 2001
- Kruk-Lasocka J.: Rodzina i dziecko upośledzone umysłowo. Wrocław 1991
- Larkowa H.: Człowiek niepełnosprawny. Warszawa 1987
- Mądrzycki T.: Psychologiczne prawidłowości kształtowania się postaw. Warszawa 1970
- Minczakiewicz E.: Postawy społeczne uczniów szkół podstawowych wobec niepełnosprawnych rówieśników. „Kultura i Edukacja” 1993, nr 3/5
- Nowak S.: Teorie postaw. Warszawa 1973
- Przedborska I.: Praca magisterska napisana pod kierunkiem M. Pindery. Piotrków Trybunalski 2003
- Ziemska M.: Postawy rodzicielskie. Warszawa 1973

Summary

The authors of the article discuss the problem of handicapped persons. They conclude that these people have the same needs as those who are healthy.

Moreover, the attitudes of people towards the handicapped have been presented in this article.